

kommuna sajtó- és propagandaügyi népbiztosaként. 1918. július 1-én (3-án) este a pétervári népbiztosság döntött úgy Lenin utasítására, hogy a *Novaja Zsizny* további megjelenését betiltja. Bár Gorkij 1919 januárjában Leninhez írott személyes levelében is kérte az újság újbóli engedélyezését, és ez ügyben más kísérleteket is tett, próbálkozásai nem jártak eredménnyel.

A *Korszerűtlen gondolatok*-ból a múlt évben, 1918 óta először, a *Lityeraturnoje Obozrenyje*

című folyóirat 9. és 10. száma között válogatást. A cikkek mind ez ideig a Szovjetunióban még Gorkij legteljesebb kritikai kiadásaiban sem jelentek meg. A jelen fordítások a következő publikáció alapján készültek: Makszim Gorkij: *Nyeszvojevremennije miszli*, Sztatyji, 1917–1918. gg., Szerk.: G. Jermolajev. Editions de la Seine, Paris, 1971. A cikkek élén föltüntetjük az írások első, eredeti megjelenési helyét és pontos időpontját.

SZÓKE KATALIN

Makszim Gorkij

ANTISZEMITA

JELENSÉGEK

A FORRADALOMBAN

[1.]

„*Novaja Zsizny*”, 52. sz. 1917. június 18. (július 1.)

A zsidók egyenjogúsítása forradalmunk egyik gyönyörű vívmánya. Azzal, hogy elismertük, a zsidók egyenjogúak az oroszokkal, lelkiismeretünket egy gyalázatosan véres és mocskos folttól szabadítottuk meg.

Semmi sem jogosít bennünket föl arra, hogy büszkélkedjünk ezzel a tettünkkel. Már csak azért sem, mert a zsidóság köréből sokkal kevesebb renegát és provokátor került ki – így csöppet sem kell és csöppet sem szabad magunkat „a zsidók jótevőinek” tartanunk, ellentétben azokkal a „jólelkű” és „lágyszívű” orosz emberekkel, akik hozzám intézet leveleikben magukat így nevezik.

Mellesleg szólván, arcpírító az a mód, ahogy ezek a jólelkű és lágyszívű emberek mindeközben a fogukat csikorgatják!

Miután megszabadítottuk a zsidóságot a „letelepdedési helyhez kötöttségtől”, a ránk nézve csak szégyent hozó „korlátozási fogságtól”, megnyitottuk a lehetőséget hazánk előtt, hogy olyan emberek energiáit használhassuk föl, akik nálunk jobban tudnak dolgozni, azt pedig valamennyien tudjuk, hogy nagyon nagy szükségünk van munkaszerető emberekre.

Büszkélkednünk tehát nincs miért, de mégis, jó volna legalább örvendeznünk, hogy végre-velahára sikerült valami olyasmit véghezvinnünk, ami erkölcsileg is, gyakorlatilag is jó dolog.

Am az efölötti örvendezés semerre sem érződik: valószínűleg azért, mert az örvendezésre nem jut időnk – rettenetesen leköt bennünket az értelme szerint leginkább antropofágiára emlékeztető „nagypolitika”...

Örvendezést tehát egyáltalán nem tapasztalunk, ezzel szemben az antiszemitizmus változatlanul eleven, és apránként, lopakodva újra kezdi emelgetni visszataszító fejét, sipítózik, rágalmatat terjeszt, és a gyűlölködés mérgező nyálát fröcsköli.

Miről van szó? Nos, arról, hogy – ó mi borzalom – az anarchista beállítottságú bolsevikok között van két zsidó. Még az is lehet, hogy három. Némelyek hétre esküsznek, és meg vannak róla győződve, hogy ez a hét Sámson fogja pozdorjává zúzni Oroszország százhetvenmilliós építményét.

Nem volna több ez megmosolygást érdemlő ostobaságnál – ha nem lenne utolsó gyalázat.

A zsidók rettenetes Istene valaha egy egész bűnös városnak megkegyelmezett azért, mert volt benne egy igaz ember is; most olyan emberek, akik a szelíd szívű Krisztusban hisznek, úgy vélekednek, hogy két vagy akár hét bolsevik vétkei miatt az egész zsidó népnek kell szenvednie.

Ebből a gondolatmenetből óhatatlanul annak kellene következnie, hogy Lenin, e színorosz bűnös vétkei miatt a szibírszki kormányozóság, sőt akár a vele határosak összes lakosát kell felelősségre vonni.

A mensevikek között sokkal több a zsidó, mégis, akik hozzám ez ügyben leveleket írnak, tudatlanságot tettetve azt bizonygatják, hogy minden zsidó anarchista.

Ez egy roppant szennyes általánosítás. Meg vagyok róla győződve, sőt, biztosan tudom, hogy tömeges méretekben a zsidók – és ez engem is meglepett – sokkal nagyobb értelmes szeretettel viseltetnek Oroszország iránt, mint rengeteg orosz.

Efölött szokás elsiklani, noha igencsak szembeszökő, ha kézbe vesszük a zsidó újságírók cikkeiket.

A *Recs* című újságban, amit lehet ugyan nem szeretni, de tagadhatatlanul igen színvonalas lap, nem kevés zsidó dolgozik. A *Novoje Vremja*, noha munkatársai között szintén vannak zsidók, a *Recs*-et még nem is oly rég „zsidó újságnak” titulálta.

A *Recs* munkatársaiból a bolsevikok iránti rokonszenvenek még az árnyéka is hiányzik.

De ezen túl is ezernyi bizonyítéka van még annak, hogy az egyenlőséggel kitétele a zsidók és a bolsevikok közé sületlen badarság, aminek egyedüli magyarázata a felheccelt oroszok állatias öszöneiben rejlik.

Nekem persze eszem ágában sincs most előszámlálni ezeket a bizonyítékokat – a tisztességes embereknek nincs rájuk szükségük, a tisztességteleneket meg úgysem sikerülne velük más belátásra bírnom.

Az emberi hülyeség olyan betegség, amit semmiféle ráhatással nem lehet gyógyítani. Aki ebben a gyógyíthatatlan betegségben szenved, annak a napnál is világosabb: ha a zsidók között akad vagy hét és fél bűnös zsidó, akkor minden általuk elkövetett bűnért a zsidó nép mint olyan a felelős. Így tehát . . .

Így tehát a becsületes és egészséges orosz ember újfent csak szorongást érez, gyötrő szégyenkezés fogja el Oroszországért, szégyenpír önti el orcáját azok miatt a bükkfajéjú honfitársai miatt, akik az élet nehéz napjaiban rendre óhatatlanul magukon kívüli ellenséget keresnek, ahelyett, hogy a saját feneketlen ostobaságukban keresnék a hibát.

Szeretném remélni, hogy az a nagyszámú levélíró, aki ez ügyben hozzám levélben fordult, megelégszik a „zsidókérdésre” adott válaszzommal.

És újfent leszögezem: számomra többé ilyen kérdés nem létezik.

Nem hiszek a rágalmakat fröcsögő antiszemita propaganda sikerében. Hiszek viszont az orosz nép értelmességében lelkiismeretességében, szabadságvágyának őszinteségében, ami lényegéből eredően zár ki mindennemű ember fölötti erőszakot. Hiszem, hogy „minden mulandó, egyedül az igazság örökkévaló”.

[II.]

„*Novaja Zsizny*”, 106. sz. (321), 1918. június 2. (május 20.)

Kaptam két csomagot judofóbiás kiáltványokkal, közülük az egyiket a „Keresztényszocialisták Szövetségének Központi Bizottsága” jelentette

meg Moszkvában május 6-án, a másikat ugyanennek a szövetségnek a „Pétervári Részlege”. Nem tudom, létezik-e egyáltalán ilyen szövetség, de amennyiben valóban létezik, akkor bizony tagjai nyilván sem nem keresztények, sem nem szocialisták, mindössze közönséges orosz emberek, ezeknek abból a nekivadult, semittevő és naplopó fajtájából, akik bár maguk a hibások az összes őket ért szerencsétlenségben, mégis saját félreszorultságukért és életképtelenségükért szemérmetlenül vádolnak mindenkit, önmagukon kívül. Arról, hogy nem keresztények, és hogy – még kevésbé – szocialisták, álljon itt bizonyásgul saját alantas proklamációjuk.

Íme, az indító mondatok:

„Világ országainak, népeinek, pártjainak antiszemitái, egyesüljétek!” „A Keresztényszocialisták Szövetsége azzal a fölhívással fordul valamennyi orosz állampolgárhoz, hogy **tisztítsa meg magát attól a judeista mocsoktól**, ami minden sejtjéig átszivárogtá hazánkat, a legfelsőbb szintektől az alsó néprétegekig. Különösen megfertőzte ez a mételey értelmiségünket, a mi úgynevezett művelt társadalmunkat, amely az **összes nép és törzs egyenlőségének és barátságának hamis alapelveit profétáló judeista sajtón nevelődött**. Holott minden értelmes ember tudja, hogy **sem egyenlőség, sem barátság nincs és nem is lehetséges**, következőképp szó sem lehet az összes emberrel és az összes nemzetiséggel szembeni egyforma bánásmódról”.

Ezek volnának hát valóban az emberszeretettől túlcsonduló szívű Krisztus igazi követői, azé a Krisztuséi, aki számára nem létezett „sem hellén, sem júdeai”, aki maga, akárcsak első apostolai, szintén júdeai volt, és minden szenvedést, majd végül a kínhalált általában az emberért – a bármely fajtához és törzshöz tartozó összes emberért vállalta? És valóban ezek volnának a jó „szocialisták” – ezek, akik számára az egyenlőség elve „hamis” és „judeista mocsok”?

Ó, ti balgák és szájalmasak, ó, ti szerencsétlenek! Amikor azt állítjátok, hogy az orosz állampolgárokat „minden sejtjükig, a legfelső szintektől az alsó néprétegekig” átszivárogtá a „**judeista mocsok**”, értsd, **az összes nép és törzs egyenlőségének alapelvei**” – azok a szent alapelvek, melyeket egyként hirdet szinte minden vallás és valamennyi kor és ország összes nagy gondolkodója – e kiáltványok szerzőiként túlzottan hízelgő, de – ó jaj! – teljesen hibás képet alkottok magatoknak az orosz állampolgárokról. A bizonyító példa erre ti magatok vagytok, a „Keresztényszocialista Szövetség” orosz állampolgárságú tagjai, akiket nemhogy „utolsó sejtjeikig nem szivárogtak át” az egyenlőség magasztos alapelvei, hanem egyszerűen – hason-

lóan az orosz állampolgárok többségéhez – halvány fogalmatok sincs ezen alapelvek világméretű, egyetemes emberi értékeiről.

A szerzők így folytatják:

„Az árja faj mind fizikai, mind erkölcsi értelemben pozitív típus, a zsidók – a negatív típus, amely az emberi fejlődés alsóbb fokán áll. Ha egyszer értelmiségünk, »az orosz föld sója« ráébred erre, és fölfogja értelemmel, akkor elavult, hasznavehetetlen kacatként fogja a sutba dobni az afféle foszladozó frázisokat, hogy a zsidók velünk egyenragúak, és hogy az emberiség e páriáit akárcsak a többi embert, ugyanolyan bánásmód illeti meg.”

Gondoljanak csak utána: a zsidókon kívül „a többi embert” sem illeti meg egyforma bánásmód! De vajon ki ez a „többi ember”? Netán a németek, az „árja faj” képviselői, ez az „erkölcsi értelemben pozitív típus”, amelyet ez csöppet sem akadályoz meg abban, hogy egyformán lödözze halomra a fegyvertelen orosz parasztokat – együtt a zsidókkal? Vagy netán a jámbor lelkületű szlávok volnának ezek a többiek, akik mostanság értelmükvesztetten és kegyetlenül fosztogatják és mézszárolják egymást?

Avagy ezek a „többi emberek” általában véve mindazok, akik így vagy úgy zavarják a kiáltvány szerzőit habzó száju patriotizmusuk terebélyesítésében? Nem férhet hozzá kétség ugyanis, hogy ez a kiáltvány azoknak az orosz zugragadozóknak a köréből származik, akik hozzászórtak, hogy biztos préda után vetve magukat hét bőrt húzzanak le hőn szeretett népükről.

Persze a hivatkozás a „többi emberre” önkéntelen elszólás csupán, ami pusztán szociális elszigeteltségük, no meg teljes morális és általános értelemben vett pallérozatlanságuk miatt csúszott ki a mi „keresztényszocialistáink” száján. Csakhogy ez a pallérozatlanság helyel-közzel meglehetősen gyanús, sőt, egyenest roppantul hamis.

A pétervári kiáltvány címzettjei „a munkások, a katonák, a parasztok”, és szövegezői jól érzékelhetően számot vetettek címzettjeik szellemi és érzelmi sötétségével.

Itt olvashatjuk a következő kérdést:

„Sok olyan zsidót ismertek-e, aki foglalkozása szerint kovács, házmester, patkolómester, szántóvető, mosónő, szakácsnő, mosogatólány? Látatok-e valaha bárkit zsidóink közül, aki krajcárokért kéregetett volna városaink utcáin? Nem.”

Természetesen nem, emberfia nem látott Pétervárott és Moszkvában soha zsidó házmestert, mivel e csendőrséggel összefüggő munkakört eleve egyáltalán nem töltheti be, aki zsidó – világos, miért. Ellenben Odesszában a szállító fuvarosok többsége zsidó; a zsidók által el nem hagyható letelepedési körzetekben az ott élő zsidók 92 százaléka iparúzó és szegény.

Tökéletesen igaz, hogy a letelepedési körzetek határain kívül zsidó koldusokat senki nem látott, ennek egyik magyarázata a zsidóság körében ragyogóan kifejtett közönségi segítőkészség, a másik az, hogy a csendőrség nem adna engedélyt zsidónak a koldulásra, és a harmadik – úgy gondolom – az, hogy a csupa szeretet igazhitű keresztények egy zsidó koldus kezébe kenyér helyett valószínűleg kődarabot vagy kígyót nyomnának. Mennyire hazug, mennyire viszolyogtató ez a rest elméjűen poroszkáló antiszemitizmus!

Amikor az ember olvassa az efféle bárgyú hitványságokat, amikre hígvelejű orosz szerzőiket ványadt és féregrágtá rosszindulatuk ihlette, a legszívesebben a föld alá süllyedne szégyenében, és félelem keríti hatalmába Oroszorszáéért, Lev Tolsztoj hazájáért, azért a földért, amely a leghumánusabb, a legemberibb irodalmat hozta létre a világon.

A harmadik kiáltvány provokációs koholmány, s ha lehet, még az előbbieknél is cinkeltebb és ostobább.

A címzése a következő:

„Bizalmas.” Az „Izraeli Világszövetség” részlegi elnökeinek – s benne az „elnököket” arra hívják föl, tartsanak be minden „elővigyázatossági rendszabályt”. „Eltökélten és utunktól eltérhetően kell haladnunk az idegen oltárok és trónok megsemmisítése felé”, „térdre fogjuk kényszeríteni Oroszországot”, „mindent megteszünk, hogy visszaállítsuk a zsidó nép régi nagyságát” – de csak semmi kapkodás, az „elővigyázatosságra” ügyelni kell.

Kire akarnak rájjeszteni ezek a hülyék koholmányaikat? Legalább annyit észbe vehettek volna, hogy egy ilyen kivételes fontosságú körlevelet, melynek címzettjei „az Izraeli Világszövetség Elnökei”, zsidó nyelven, nem pedig oroszul kellett volna kinyomtatniuk. Vagy legalább annyi sütnivalójuk lehetett volna, hogy odaírják: „fordítás ivritből”.

Mennyi tehetségtelenség és gyalázat együtt!

A többi proklamáció sem tanúskodik élesebb elmékről, mint az idézettek.

Néhány ízben már tudattam az antiszemítákkal azt a nézetemet, hogy amennyiben egyes zsidók az életben valóban kifizetődő, jólétet biztosító pozíciókba tudnak kerülni, ennek az a magyarázata, hogy képesek dolgozni, lelkesedéssel vetik bele magukat a munkába, szeretnek „tevékenyek lenni”, és tudják élvezni is, amit csinálnak. Egy zsidó majdnem mindig jobb munkás, mint egy orosz, és emiatt csak az ostobák acsárogznak, ebből tanulni kell. Legyen szó akár személyes hasznáról, akár a közszolgálat arénájáról, ügyei intézésébe egy zsidó mindig több szenvedélyt tud belevinni, mint a szószátyár orosz, és

végső fokon akármilyen csacskaságokat hablatyolnak is az antiszemiták, a zsidót valójában egyedül amiatt nem kedvelik, mert az nyilvánvalóan jobb, ügyesebb, munkabíróbb náluk.

Most, miután már teljes borzalmisságában szembenézhetünk azzal, milyen mélységekig rothasztott szét bennünket a monarchia, mennyire széternyesztett, lelkileg mennyire kiherélt minket, különösen meg kell becsülnünk a rátermett dolgozókat, a kezdeményezni kész, munkájukat szerető embereket – mi meg ehelyett csak vadul ordibálunk:

„Üsd-vágd őket, ahol éred, mert jobbak nálunk!”

Mert ez az ok, igen, ez az egyetlen ok, antiszemita uraimék, bármi másról szájálnak is!

A kiáltványok, mondani sem kell, nem kis figyelmet szentelnek az olyan zsidóknak, mint Zinovjev, Volodarszkij és más zsidóknak is, akik konokul semmibe veszik, hogy tapintatlanságuk és ostobaságuk jó anyagot szolgáltat az összes zsidó elleni vádaskodásra általában. Hát aztán! „Megesik a legjobb családban is, hogy zabigyerek születik” – de ebből még nem következik, hogy minden családban csak zabigyerek szü-

letnek, és emellett persze ezerszám vannak zsidók, akik legalább akkora gyűlölettel gyűlölik s éppúgy bősztik őket, mint az orosz antiszemitákat. Természetesen távolról sem hiszem, hogy a mondottakkal meggyőzőm az antiszemitákat arról, hogy a zsidók sem mind egyformák, és hogy az osztályharc a zsidóságon belül nem kevésbé éles, mint más nemzetek körében; mindez őket csöppet sem fogja meggyőzni, mert önekik nem meggyőződésre van szükségük, hanem ellenségre.

De ahhoz talán még nincs késő, hogy azok, akiket kopókként akarnak ráuszítani a zsidóságra, föleszméljenek, és fölháborodás fogja el őket a pogromszervezések e mostani újabb kísérlete láttán. Ők talán szükségesnek és időszerűnek érzik majd, hogy szót emeljenek e kiáltványok szerzői, a „Népi Leszámolás Camorrája” és egyéb sötét kalandorszervezetek ellen:

— Coki! Az ország gazdái mi vagyunk, mi harcoltuk ki szabadságát, anélkül, hogy orcánkat rejtegettük volna, s nem hagyjuk holmi sötét alakoknak, hogy manipulálják értelmünket és akaratunkat. Így hát — coki!

FORDÍTOTTA KÖNCZÖL CSABA

Anatolij Zsigulin / TÖPRENGÉS

A skurovi pogromok idején Voronyezsben Rajevszkijék családja zsidó gyerekeket fogadott otthonába. Keresztet akasztottak a nyakukba: mert a banditák így megkímélték őket.

J. M. RAJEVSZKAJÁNAK, ANYÁMNAK ELMONDÁSA SZERINT

Adtam keresztet a nyakába:

a zsidó gyerek élni fog . . .

Magam e szörnyűségbe zárva
ilyen koldus zsidó vagyok . . .

Gyermekkoromtól sorsom volt

még

bordani furcsa bűnöket.

Valójában zsidó volhatnék,

ki versben ennyit sem feled:

elkísért utaimnak hossza

míg cirógattam a labodát,
Palesztináról ábrándozva,
orosz gyalogút vitt tovább.

Magam megyek, barátom

nincsen,

mezőkön át süvít a szél.

Elmúl az élet,

s uramisten:

csupán egy csendes fény kísér.

Ágak közt rideg fény, mi kéklik
az elhomályuló távolig . . .

Nem így kellett volna élni,

most már tudom: nem így,

nem így . . .

Üresen néz a régi fészec,

de benne az emlékezet:

csak ami fáj, arra emlékszel,
hogy halálodat se feledd.

Erdőben reszketnek a nyárfák,
mint egekben a csillagok.

Palesztinám, hát isten hozzád,
honodba vissza nem jutok.

. . . Keresztanyám? Nincs benne
béke,

magánya is olyan kopár.

A keresztanyám harminc éve
rég megölt hitvesére vár.

Fölbívom én majd Vera nényét,
szívében enyhülne a kín.

Fogyatkozóban a reménység,
s a nap ugyanúgy süt megint!

Veress Miklós fordítása